

JOSEP CANALS

40 anys picant pedra

EXPOSICIONS DE MADURESA

Josep Canals: elogi i deconstrucció del mite de Sísif

Francesc Carbonell

PRESIDENT DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL POPULAR

MOEBIUS CXIX (detall) 2013. Pedra d'Ulldecona, 34x34x34 cm

Hi ha exposicions, com aquesta, que són molt fàcils de presentar. Així com n'hi ha d'altres que per a *entrar-hi* es fan indispensables pròlegs i introduccions carregades de cites erudites, a l'obra d'en Josep Canals s'hi pot accedir fàcilment, a ull nu i sense cap manual d'ús. Ara bé, si hom vol traspasar la pell d'aquestes *Moebius* i sentir el que s'amaga en els seus plecs i les seves corbes, llavors es fa indispensable el salt qualitatiu que separa el veure del mirar. Amb saviesa i prudència, especialment si, com jo, també tens la vista als dits. I cal fer-ho sense pressa, gaudint relaxadament de les subtils variacions que ens proposa l'artista. En el primer cop d'ull, en una primera aproximació superficial, hom queda impactat per la perfecció tècnica de totes les escultures d'aquest artista. Sorpren i produeix una gran admiració que algú pugui portar fins a aquests límits la rigidesa mineral dels marbres. Costa de creure que aquestes figures tant fràgils, ingràvides i aèries no estiguin fetes d'algun material flexible que posteriorment s'hagués solidificat. Sembla ben bé que l'escultor hagi trobat la manera de modelar la pedra estirant-la i doblegant-la com si fos argila, plastilina o vidre fos. En moltes de les escultures que s'exposen, es fa del tot evident que l'escultor les ha portat a l'extrem, al límit de les possibilitats dels materials. I a més, això, en Josep ho fa amb una exigència tècnica i formal del tot inusual. No és estrany que alguns escultors de fama internacional hagin acudit a demanar suport i ajut a en Josep per a poder realitzar les seves peces.

L'esclat lluminós d'aquest virtuosisme, d'aquest domini de les ancestrals tècniques escultòriques s'imposa a tothom qui s'acosta a una escultura d'en Josep Canals. Jo crec que és el que d'entrada t'atrapa i et fa prendre interès per aquestes obres. Un treball escultòric que s'imposa amb tanta força que, a vegades, enlluerna, de manera que costa donar un pas més i entrar en el complex món que s'amaga en la repetició, gairebé obsessiva, d'aquesta figura geomètrica anomenada *Cinta de Moebius*. Una forma màgica que un dia el va seduir amb tanta força que mai més no ha necessitat cap altre tema per a tocar la seva música mineral. Aquesta comparació amb la música no és gratuïta ni casual. Hi ha tota una actitud no només estètica sinó sobre tot vital, existencial, per part d'en Josep, en aquesta tossuda i escèptica insistència en fer variacions i improvisacions sobre un mateix tema.

Com es fa evident en aquesta exposició, aquest domini de l'ofici ha permès a en Josep moure's amb solvència i seguretat per qualsevol material. Tant pels camins greus i solemnes del ferro, com pels laberints del bronze i les seves pàtines o pels senderols que suggereixen les vetes de les fustes. També per les modernes transparències, fràgils i efímeres, dels polièsters i dels metacril·lats, o les ingravideses plenes de promeses del poliuretans amb els quals fa les maquetes prèvies. Però aquesta versatilitat no pot amagar que el seu món, allà on es troba més confortablement instal·lat és en el de la pedra. És on en Josep es troba a casa seva.

Potser influït per aquesta relació gairebé orgànica d'ell amb la pedra, avui, en posar-me a escriure aquest text, he tingut una visió, com una revelació. He vist a en Josep com un nou Sísif arrapat a la seva roca. Una encarnació contemporània d'aquell heroi de la mitologia grega, que va fer enfadar els déus. Com a càstig, ja és sabut que va ser condemnat a empènyer perpètuament una roca gegant muntanya amunt, fins al cim, només perquè tornés a caure rodant fins a la vall, des d'on l'havia de recollir i empènyer novament fins al cim. I així indefinidament.

De manera que podria haver titulat aquest escrit: *Josep Canals, un Sísif postmodern*. Una postmodernitat que li permet escalar una i altra vegada la muntanya, arrapat a la pedra, però sense moure's del seu taller. Tot i que, no per això, es lliurarà de la maledicció ni de l'absurd d'haver de recórrer una i altra vegada, cíclicament, repetitivament, el mateix itinerari, el mateix camí.

Cal advertir immediatament que la muntanya d'en Josep té una particularitat que la fa radicalment diferent a la del Sísif grec. El seu és un cim en certa manera *invertit*, un cim en *negatiu*, ja que en escalar-lo no va "cap a dalt", sinó cada vegada més endins. De manera que la diferència més evident entre aquell Sísif clàssic i aquest postmodern (n'hi ha altres de molt més subtils) resideix en el fet que el recorregut d'en Josep és molt més íntim, introspectiu, gairebé autista; i el cim de la muntanya no és a fora, a la línia de l'horitzó, tocant el cel, sinó a dins. A dins de dins. És al cor mineral i volcànic de la mateixa pedra, tocant l'infern. Als qui tenim la sort de conèixer a aquest escultor, no ens estranya gens aquesta atracció que la banda de Moebius exerceix sobre ell. En Josep és home de poques paraules. Això sí, les justes i sempre precises, com les corbes de les seves escultures i les eines de tall que utilitza. Sensible i volcat cap a dins però molt amant de la natura i les seves formes, auster, racionalista i escèptic. Jo crec que és tanta la seva simbiosi amb aquella figura geomètrica que no és cap exageració afirmar que cadascuna de les seves escultures és com un íntim autorretrat abstracte.

Una i altra vegada, en Josep comença la tasca triant un bloc informe (de marbre negre de Bèlgica, de pedra de Calatorao, de Travertí... és igual, tot li va bé). I només de veure el bloc, ell ja intueix, preveu, imagina el camí, la millor via per escalar-lo cap al seu interior. Cada bloc amaga camins diferents. La primera astúcia de murri d'en Josep és saber veure el destí final de les pedres, les formes i camins que s'amaguen a les seves pètries entranyes. Preveu també els

perills que haurà d'evitar i les dreceres que haurà de prendre en el seu viatge. I, a pulmó lliure, protegit per una senzilla mascareta, comença la immersió. En Josep inicia la dura i pacient navegació pel fosc interior de la roca, aportant-hi llum i ordre, aconseguint obrir-se pas per entre els duríssims cristalls, amb art, argúcies i estratègies de savi artesà intemporal.

És molt conscient que la maledicció sisífica no l'abandonarà mai, ja que forma part intrínseca de les seves *moebius*. Sap -potser és tímid, però de cap manera ingenu, ni babau- que el camí que fa no té cap punt d'arribada, ja que es confon amb el de partida. Però això no l'atura. Mai tant ben aplicada la dita machadiana que diu que no hi ha altre camí que el mateix caminar. I que quan la perfecció de la línia de les corbes o el grau de poliment sigui satisfactori i li doni a entendre que ha acabat la tasca, que ha arribat al cim, es trobarà fatalment amb què torna a ser a la base. Com l'altre Sísif. Quan li sembla que ha arribat a la meta, se n'adonarà que no ha fet més que retornar, de nou, al punt de partida, com li passava a l'heroi mitològic grec. Perdut, enlluernat, però també seduït per aquesta paradoxa topològica que anomenem *Cinta de Moebius*, en la qual sisíficament es confonen principi i fi, origen i destí. I apa, tornem-hi, una i altra vegada, en Josep s'arraparà a una altra pedra per reiniciar el mateix camí.

Potser quedaria per a fer una altra distinció entre el Sísif clàssic i aquest postmodern. En el primer la inutilitat de la seva feina sembla evident, en canvi no ho és tant d'inútil, al meu entendre, la d'en Josep Canals. S'ha escrit i discutit molt sobre la *inutilitat* de l'art, com a una de les característiques que el distingeixen de les diferents artesanies, o de les mal anomenades arts menors. Per a mi, les escultures d'en Josep Canals ho són molt d'*útils* si entenem la utilitat en aquell sentit del diccionari que diu: *allò de què hom pot servir-se o treure un profit, capaç d'ésser usat beneficiosament*. Intento, breument, explicar el perquè, i amb això acabo.

Quan em deixo anar i em perdo per l'escrupulosa geometria dels camins que tracen les Moebius d'en Josep Canals, a més d'un plaer estètic impagable, intueixo unes hipòtesis ètiques, existencials de molta volada. Em fan veure que potser la satisfacció no es troba en abastar, en aconseguir allò que tant desitgem. Que potser tampoc no trobarem aquesta satisfacció en la seva negació, tal com ens prediquen algunes filosofies orientals. Que segurament s'amaga enmig dels dos extrems -inexistents- d'una cinta de Moebius. Allà on els oposats es troben, l'antítesi i la tesi esdevenen definitivament síntesi. Precisament allà on en Josep Canals continua buscant el sentit de la seva vida i del seu treball, donant-nos una lliçó -sense pretendre-ho- de mestratge, d'exigència, de transcendència.

Una exigència que molt lamentablement hem perdut en l'art contemporani i que era una qualitat *sine qua non* de l'art clàssic: la de la feina ben feta. Estaré d'acord amb vosaltres si em repliqueu que és una qualitat necessària *però no suficient*. Però deixeu-me afegir, per rematar el tema, que més que mai, en aquests temps de confusió, esnobisme, i pèrdua de referents sòlids, aquesta exigència en la feina ben feta és més que necessària, indispensable.

MOEBIUS CXVIII, 2013. Marbre de Carrara i ferro, 198x35x35 cm

MOEBIUS CIX, 2011. Marbre de Carrara i ferro, 208x32x32 cm

MOEBIUS CXXIII, 2013. Marbre travertí, 52x36x36 cm

MOEBIUS CXIX, 2013. Pedra d'Uldecona, 34x34x34 cm

MOEBIUS CVIII, 2011. Marbre de Carrara, 19x54x31 cm

MOEBIUS CXVII, 2013. Marbre noire Belgique, 39x64x20 cm

MOEBIUS CXVI, 2013. Marbre de Carrara, 17x62x35 cm

MOEBIUS CXX, 2013. Marbre negra Bèlgica, ferro i fusta, 15x25x25 cm

MOEBIUS CXIV, 2012. Marbre de Calatorao, 113x67x43 cm

MOEBIUS LXX, 2002. Polièster, 150x85x85 cm

Arribo al poblet de Casavells. La casa d'en Josep i la Núria, es troba just en una punta de poble encarada a la plana vers el Montgrí i les Medes. El primer que et ve al cap és pensar: quin privilegi viure en un lloc així!. L'estructura és de planta completament mediterrània, amb un pati central com les cases romanes; arcades a la terrassa del primer pis. A peu pla, en el porxo, una vinya verge emparada fa ombra a una taula. Als voltants arbres i plantes conviuen amb escultures de gran format. Una d'elles em meravella especialment, em recorda els bancs modernistes de Gaudí; és tracta, també, d'un banc de trencadís que, com no podia ser d'altra manera, segueix la forma de la cinta de Moebius. Tot de gats s'hi enfilen juganers. Darrera la casa un hortet ecològic, fruiters...un paradís.

Com i quan vares venir a parar a l'Empordà?

En el taller on vaig començar d'aprenent s'hi feien treballs per encàrrec de diversos artistes. sempre amb marbre o pedra. Un dels escultors que de tant en tant feia algun encàrrec era en Marcel Martí; cercava algú que l'ajudes en la realització de les seves escultures de marbre al seu estudi a Peratallada. M'hi vaig oferir perquè sentia la necessitat d'ampliar els meus coneixements en el món de l'art i l'escultura. D'aquesta manera a l'any 1980 em vaig instal·lar a La Bisbal d'Empordà per començar una nova etapa amb molta il·lusió i ganes de continuar formant-me com a escultor i com a persona, ara lluny del meu poble natal. Treballar al costat d'un artista rigorós, meticolós i d'una gran exigència com Marcel Martí, em va anar polint com a escultor. Em trobava a gust en la meva feina i algunes vegades sentia la necessitat de crear les meves pròpies obres. Modelava petites formes amb fang.

Més endavant vaig fer alguns amics i contactes, i gràcies a ells vaig aconseguir petites feines en col·laboració amb: Joan Abras, Josep Niebla...Tenorio que era el picapedrer de Corçà, a on vaig realitzar diferents treballs escultòrics en pedra. En aquesta època vaig conèixer també en Francesc Carbonell i la Pilar Vinyet, una parella d'artistes que vivien a Millars i amb els que va començar una relació molt intensa.

L'estiu de l'any 1984, amb l'ajut dels meus pares vaig aconseguir comprar una casa per restaurar a Corçà. M'hi vaig instal·lar per començar la seva rehabilitació sense massa mitjans, però sense cap pressa. Vaig destinar un petit espai per a taller, doncs cada vegada tenia més clar que havia de començar a treballar pel meu compte i crear les meves pròpies peces

És curiós el detall quan un vol entrar a casa teva, el primer que ha de fer és empènyer una cinta de Moebius que fa de tirador. Com va ser aquest descobriment o obsessió per aquesta forma matemàtica?

Va ser en Francesc qui a partir d'uns gravats de Cornelis Escher (Holanda, 1898-1972) em va mostrar les particularitats de la "Banda de Moebius". Junts varem començar a experimentar amb uns pneumàtics d'automòbil i a construir uns volums inspirats en aquesta figura matemàtica. L'invent va esdevenir una escultura acabada amb fibra de vidre i resina de polièster, amb el neguit que m'animava i m'esperonava a continuar treballant. Llavors, l'any 1985 varem projectar petites escultures i participar en una exposició col·lectiva al Castell de la Bisbal. Gràcies a ell, doncs, aquesta va ser la meva primera exposició.

Nascut a Sant Andreu de la Barca, en un entorn familiar en mig de la pagesia, qui o quin fet de la teva vida et va encaminar cap a l'escultura?

Ja de molt petit, entre els deu i onze anys, recordo l'influència que va tenir en mi el Sr. Ruiz, un mestre gran aficionat al dibuix, la pintura, l'escultura i les arts plàstiques en general.

Als catorze anys sempre anava insistint als meus pares que el que volia era ser pintor, però ells em deien que em deixes de cabòries, que això no era un ofici segur, que els pintors són uns bohemis; que el que havia de fer era tindre un bon ofici i guanyar-me bé la vida. Llavors vaig entrar d'aprenent a una impremta mitja jornada, a les tarda continuava estudiant.

El d'impressor era un ofici prou interessant, però un cap una mica dèspota i unes expectatives poc encoratjadores, van fer que deixes aquesta feina als disset anys per anar a treballar a les oficines d'una fàbrica de plàstics a Sant Andreu de la Barca. El treball d'administració no era pas el que jo desitjava, però a l'empresa hi havia una secció de disseny i delineació d'envasos i de diverses peces de plàstic. Això em va animar a començar a fer uns estudis de delineació per correspondència a l'Escola Industrial. Vaig pensar que era un primer pas per aproximar-me al que m'agradava veritablement, el dibuix i el disseny.

El destí va voler que allà a prop s'instal·lés un taller de marbres on hi feien escultures. Era el taller d'en Josep Miret, fill d'un reconegut escultor barceloní de mitjans del segle passat. Això em va atraure molt, recordo que em va impressionar. Havien començat la construcció d'un retaule d'alabastre de grans dimensions pel Santuari de Torreciudad, a la província d'Osca. Es tractava d'una obra encarregada per l'Opus Dei a l'escultor Juan Mayné i que es va realitzar en aquest taller per un equip d'escultors, mestres en el treball amb la pedra.

Jo treballava a la oficina fins les cinc, i vaig demanar al senyor Miret per anar-hi, de cinc a set, per veure treballar els escultors. El senyor Miret em va proporcionar un model d'un rosetó de guix, proposant-me que en fes una reproducció amb un tros d'alabastre. Aquesta tasca va durar unes quantes setmanes, anant-hi només dues hores diàries. Un cop acabada vaig continuar, cada vegada més engrescat reproduint unes peces vegetals del retaule. Veient l'afició i la constància que demostrava, el senyor Miret em va proposar d'integrar-me com aprenent a l'equip. Vaig acceptar de seguida, acomiadant-me de l'oficina no sense el disgust dels meus pares. Acabava de complir dinou anys i finalment havia trobat una feina que em satisfesia plenament, sentia que tenia molt camp per córrer.

-Hi ha una pregunta que em balla pel cap. Sens dubte, és vital el temps emprat per realitzar una peça. Tu mateix, m'has fet palesa moltes vegades aquesta importància. Els orientals, quan executen la seva magnífica cal·ligrafia de signes, necessiten com tu del temps, ells amplien la seva profunda filosofia del viure, és per a tu quelcom de semblant?

És molt important per a mi gaudir del treball i no escatimo ni temps ni esforços en el procés de realització de l'obra. Per a mi l'escultura s'ha convertit en una necessitat bàsica, es com el meu refugi, no per haver de dir grans coses, mes aviat per que tinc molt poques coses a dir. Amb paraules em costa molt expressar-me, per això no sóc ni mestre, ni poeta, ni diputat, per això pico pedra. Pateixo i gaudeixo donant forma a unes simples pedres, formes que prèviament penso, esbosso, planifico i desenvolupo, sempre cercant una harmonia, un ritme i un equilibri natural.

Què en penses de la vella discussió entre l'art purament formal o l'art compromès? Què preval, la forma o el concepte?

Per mi l'escultura ha de tenir sentit pel que és, no pel que diu. La forma es bàsica, el concepte en l'escultura ha d'estar implícit en la forma. No m'agrada fer escultures amb manual d'instruccions. Sóc un fervent admirador dels escultors clàssics, Miguel Àngel, Donatello, Bernini... però també d'escultors moderns i contemporanis com Brancusi, Henry Moore, Chillida. La meua escultura vol beure d'aquestes fonts.

Quan una obra esdevé art? Creus que depèn dels gustos i del context de determinada època? Que no hauria d'esser anacrònica una obra d'art?

Si em preguntes per l'art, penso que és una qualitat humana que té una amplitud quasi indefinida. El ser humà es creador en tots els àmbits. Em resulta molt difícil definir quan una obra es pot considerar obra d'art o no, però tampoc em preocupa massa. Això només preocupa als especuladors. Lo que no entenc és el valor desmesurat que se li dona a algunes obres d'art, com tampoc entenc que un futbolista valgui tants milions.

Conèixer un artista en la seva intimitat del taller dóna un plus afegit a la posterior contemplació de l'obra en un sala d'exposicions. Aquest és el motiu d'aquesta senzilla xerrada que pretén, ni més ni menys, intentar posar-nos a la pell de l'escultor, una tasca impossible!

MOEBIUS CX, 2011. Marbre negre de Bèlgica, 16x42x46 cm